- Araştırma Makalesi -

[H] SİGORTA ACENTESİNİN DENKLEŞTİRME TALEBİ VE BU TALEBİN ACENTENİN ÜCRET HAKKIYLA İLİŞKİSİ[*]

(INDEMNITY OF GOODWILL CLAIM BY INSURANCE AGENTS AND ITS RELATIONSHIP TO THE AGENT'S RIGHT TO REMUNERATION)

Dr. Öğr. Üyesi/*Dr. Lecturer* Sami KOCABIYIK[**]

ÖZ

Sigorta acentesi, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra, sigorta şirketine iki farklı talep yöneltebilir. Bunların ilki, sigorta acentesinin sözleşmenin sona ermesi sebebiyle elde edemediği ücret (komisyon) sebebiyle uğradığı kaybın karşılığıdır (SK m. 23/15). İkincisi ise, sigorta şirketi sigorta acentesinin portföyü sayesinde önemli menfaatler elde ediyor ve hakkaniyet gerektiriyorsa sigorta acentesinin ileri sürebileceği denkleştirme talebidir (SK m. 23/16). Sigorta acentesi, koşullarının oluşması kaydıyla, bu iki talebi bir arada ileri sürebilir. Acentenin ücret kaybının bulunmaması veya sigorta şirketinin bu kaybı karşılamış olması denkleştirme talebinin ileri sürülmesine engel teşkil etmez.

Anahtar Kelimeler: Sigorta Acentesi, Portföy, Denkleştirme Bedeli, Ücret Hakkı

[H] Hakem denetiminden geçmiştir.

[*] Bu makale 16.08.2022 tarihinde Yayınevimize ulaşmış olup, 19.08.2022 tarihinde birinci hakem; 25.08.2022 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

[**] Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Öğretim Üyesi, sami.kocabiyik@ozyegin.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4194-0093

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bu makaleye atıf için; KOCABIYIK, Sami, "Sigorta Acentesinin Denkleştirme Talebi ve Bu Talebin Acentenin Ücret Hakkıyla İlişkisi", REGESTA, Cilt: 7, Sayı: 2, 2022, s. 339-360.

ABSTRACT

After the termination of the contractual relationship, the insurance agent may make two different claims to the insurance company. The first of these is the compensation for the loss suffered by the insurance agent due to the commission remuneration that he could not obtain cause of the termination of the contract (Art. 23/15 of the SK). The second is the indemnity of goodwill claim that the insurance agent can assert if the insurance company obtains significant benefits through the insurance agent's portfolio and requires equity (Art. 23/16 of the SK). The insurance agent may assert these two claims together, provided that the conditions are met. The fact that the agent does not have a loss of remuneration or that the insurance company has covered this loss does not constitute an obstacle to the assertion of the claim for indemnity of goodwill.

Keywords: *Insurance Agency, Portfolio, Indemnity of Goodwill, Right to Remuneration*

***

GİRİŞ

Sigorta şirketlerinin piyasadaki potansiyel müşterilere ulaşabilmesinde sigorta acenteleri önemli rol oynamaktadır. Sigorta acentesi ile sigorta şirketi arasında kurulan acentelik sözleşmesinin yürürlüğü süresince acente sigorta şirketine yeni müşteriler kazandırmaktaysa da bu sözleşmenin sona ermesi neticesinde kazandırılan müşterilerin sigorta şirketiyle gerçekleştireceği daha sonraki işlemler bakımından sigorta acentesinin herhangi bir ücret hakkı elde etmesine imkan bulunmamaktadır. Bu durumu göz önüne alan kanun koyucu, SK m. 23/16 ile acenteye denkleştirme talebinde bulunma hakkı tanımıştır. Ayrıca SK m. 23/15'te de sözleşme sona erdiğinde sigorta ettirenlerle yaptığı veya sözleşme sona ermeseydi kısa bir süre içerisinde gerçekleştireceği işlerden dolayı hak edeceği ücrete hak kazandığı düzenlenmiştir. Her iki hüküm arasındaki farklılık, Türk doktrininde derinlemesine incelenmemiştir. Biz, ilk olarak denkleştirme talebinin tarihsel gelişimini ve hukuki niteliğini, ikinci olarak denkleştirme talebinin koşullarını ele alıp son olarak SK m. 23/15'te yer alan talep ile karşılaştırmak suretiyle bu iki kurum arasındaki ilişki ve farklılıkları ortaya koymaya çalışacağız.

I. DENKLEŞTİRME BEDELİNE İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER VE TALEBİN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Kanuni Düzenlemeler

Çalışmamız açısından öncelikle denkleştirme bedeline ilişkin kanuni düzenlemelere ve bunların uygulama alanına değinmek gerekir. Yürürlükte kaldırılan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu[1]'nda denkleştirme bedeline ilişkin bir hükme yer verilmiş olması öğretide eleştirilmekteydi. Karayalçın, müvekkilin acentenin faaliyetleri sayesinde bir müşteri çevresi edinmişse ve bu çevre sayesinde ileride bir menfaat elde edeceği söylenebiliyorsa, müvekkilin acenteye müşteri tazminatı ödemesi gerekeceğini, eTTK'da bu yönde bir hükme yer verilmemesinin bir eksiklik olduğunu belirtmiştir[2].

Yargıtay ise, mevzuatımızda denkleştirme bedelini düzenleyen açık bir kanun hükmünün bulunmamasına rağmen acentelerin belli koşullar altında müvekkilden denkleştirme bedeli talep edebileceği içtihat yoluyla kabul etmişti[3]. Bu içtihatlara göre, denkleştirme talebi kanunda

---

[1] Mülga Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6762, Kabul Tarihi: 29.6.1956, RG 9.7.1956/9353

[2] Yaşar Karayalçın, Ticaret Hukuku (Giriş-Ticari İşletme) (3rd edn, 1968) 534-535

[3] Yargıtay'ın konuya ilişkin ilk içtihadı 1996 tarihlidir. Kararda şu ifadeler kullanılmıştır: "Mahkemece, mübrez belgeler ile bilirkişiler raporuna istinaden, acentalık sözleşmesinin 2.4.1991 tarihinden itibaren belirsiz süreli olarak yapıldığı, sözleşmenin 25. maddesine uygun olarak davalının sözleşmeyi feshetmesinde bir usulsüzlük olmadığı, fesihten sonra düzenlenen zeyilnamelerin tanziminde ve prim tahsilinde katkısı olmayan davacının, acentalık komisyonu almasının sebepsiz zenginleşme teşkil edeceği, bu doğrultuda Yargıtay Kararları da bulunduğu gerekçeleri ile davanın reddine hükmedilmiştir.

Kararı davacı vekili temyiz etmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere taraflar arasındaki uyuşmazlık, acentelik sözleşmesinin feshinden sonra acentenin kendi döneminde oluşturulan uzun süreli inşaat sigortası sözleşmesi nedeniyle sigortalı ettiren tarafından sigortacıya ödenen primlerden dolayı hak talep edip edemeyeceği noktasında toplanmaktadır.

Uygulama ile doktrinde "portföy tazminatı" olarak adlandırılan bu alacağın tahsil imkânı TTK.'nun sigorta hükümlerinde düzenlenmediği gibi, Sigorta Murakabe Kanunu'nda bu konuda özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu durum karşısında uyuşmazlığın davanın niteliği ve davacının sıfatına göre, TTK.'nun acentelik hükümleri ile BK.nun sözleşmenin feshi ile ilgili hükümlerine göre çözümlenmesi zorunlu bulunmaktadır.

TTK.'nun acentelik ücreti ile ilgili 129'uncu maddesinde acentenin sözleşmenin devamı süresince ücrete nasıl hak kazanacağı açıklandıktan sonra yine aynı dönem

içinde ücretin ödenme şekli ve zamanı da 131'inci maddede düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak, dava konusu alacak fesihten sonraki döneme ilişkin bulunduğundan sözleşme dönemine ilişkin bu hükümlerin dava konusu olayda uygulanması mümkün değildir. Fesihten sonraki komisyon alacağı ise (tazminat borcu) adı altında TTK.'nun 134'üncü maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Anılan maddenin ilk fıkrasına göre acente ancak, sözleşmenin haksız olarak feshedilmesi veya ihbar süresine uyulmadan sözleşmenin feshi halinde, başlanmış işlerin tamamlanmamasından dolayı uğradığı zararın tazminini isteyebilmesi mümkündür. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise ancak, ölüm, iflas veya hacir altına alınma sebebiyle sözleşmenin sona ermesi hallerinde acentenin münasip bir tazminat isteyebileceği hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü gibi TTK.'nun da sözleşmenin feshine kusurlu davranışlarıyla neden olan acentenin tazminat adı altında komisyon alacağını tahsil edebileceğine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Bu hak ancak fesihte kusurlu bulunmayan acente veya halefllerine tanınmıştır.

Eski Ticaret Kanunu'muzun 844'üncü maddesinin tekrarından ibaret olan 134'üncü maddesinin bu düzenleme şekil Türk doktrinince eleştiriliyor ise de bu eleştiri gerekçesi modern düzenlemelerin dikkate alınmadan eski hükmün tercih edilmesine ve acentenin kusuru bulunmayan diğer hallerin dikkate alınmadan düzenlemenin eksik yapıldığına ilişkin bulunmaktadır. Yoksa sözleşmenin feshinde acentenin kusurlu olmaması halinde acentenin tazminat talep edemeyeceğine ilişkin doktrinde bir görüş ileri sürülmüş değildir. Aksine olarak bu gibi hallerde acentenin tazminat adı altında hak istemesinin mümkün olduğu benimsenmektedir (Bkz. Dr. Y.Karayalçın, Ticaret Hukuku, Ank. 1968, sh. 534 vd.; Dr.S.Arkan, Ticari İşletme Hukuku, Ank., 1943, sh. 199 vd.).

Mukayeseli hukukta ise, İsviçre B.K.'nun 418'nci maddesinde, bu gibi durumlarda acentenin kusuru sebebiyle akdin feshi dışında acentenin tazminat adı altında mahrum kaldığı prim komisyon alacağını belli ölçüler içinde tazminat olarak talep edilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Türk Borçlar Kanunu'nun 108'inci maddesinde ise, akdin feshinde kusursuz olan tarafa akdin hükümsüzlüğünden dolayı oluşan zararın tazminini talep hakkı tanınmış bulunmaktadır.

O halde, tüm bu açıklamalar karşısında bir acentenin sözleşmenin feshinde bir kusuru bulunmadığı takdirde kendi döneminde oluşturulan ve uzun süren sigorta sözleşmelerinden dolayı sigorta ettiren tarafından sigortacıya ödenen primler bakımından acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra mahrum kaldığı prim komisyon ücretlerinden dolayı muhik bir tazminat isteyebileceğinin kabulü gerekir. Buradaki kriter sözleşmeyi fesh eden sigortacının kusurlu olup olmaması değil, acentenin kusurlu olup olmaması halidir.

Dava konusu olayda da davacı sigorta acentesi kendi döneminde uzun süreli inşaat sözleşmeleri akdetmiş ve prim komisyon alacağına hak kazanmış bulunmaktadır. Sözleşmenin zeyilname ile uzatılması sigortacılık uygulamasında yeni birer sözleşme değil, sözleşme koşullarının günün şartlarına uydurularak devamını sağlamaya yönelik hukuki işlemlerdir. Bu nedenle yeni zeyilname dönemlerinde de önceki sözleşme

açıkça düzenlenmese bile acenteler bu talebi ileri sürmeye devam edecekti[4]. Bu eksikliğin giderilmesini amaçlayan kanun koyucu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu[5] m. 122'de ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu[6] m. 23/16'da denkleştirme bedeline ilişkin açık kanuni düzenlemelere yer vermiştir. Her ne kadar açık bir kanun hükmü olmadan bu talebin ileri sürülebileceği içtihatlar yoluyla kabul edilmiş olsa da talebin koşullarının ve sınırlarının belirginleşmesi adına bu konuda açık bir kanun hükmüne yer verilmesini isabetlidir[7].

---

ilişkisinin devam ettiğinin kabulü gerekir. Öte yandan davalı sigortacı sözleşmeyi fesihte sözleşmeden 25/2'nci maddesi uyarınca işlem yaptığına göre, davacı acentenin bir kusuruna da dayanmamış olduğu ortaya çıkmaktadır. Sözleşmenin 25/son fıkrasındaki tazminat talep edilemeyeceğine ilişkin şart ise BK. 99/2'nci maddesi hükmü gereğince mahkemece dikkate alınmaması gerekir.

Bu durum karşısında mahkemece, dava reddolunmayarak; olaya kıyasen uygulanması mümkün bulunan TTK.'nun 134/2'nci maddesi hükmü gereğince davacı acentenin talep edebileceği hakkaniyete uygun bir tazminat bu konudaki uzman bilirkişiler aracılığı ile saptanarak sonucuna göre karar verilmesi gerektiğinden kararın davacı yararına bozulması gerekmiştir." Bkz. Yargıtay 11. HD, 2084/4544, 20.6.1996. Bu karara karşı davalı taraf, karar düzeltme yoluna başvurmuş fakat bu başvuru Yargıtay tarafından reddedilerek bu kararda benimsenen görüş teyit edilmiştir. Bkz. Yargıtay 11. HD, 6699/9192, 25.12.1996. Yargıtay sonraki tarihlerde de benzer kararlarla bu içtihadını sürdürmüştür. Bkz. Yargıtay 11. HD, 8247/258, 21.02.2002 (Gönen Eriş, Ticari İşletme ve Şirketler (3rd edn., Seçkin Yayıncılık 2017) 1397). Anılan Yargıtay kararlarında ilişkin detaylı değerlendirme için bkz. Ünal Tekinalp, 'Türk Hukukunda Acentanın Portföy Akçası Talebi' in Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan (1st edn, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları 1998) 9; H. Ercüment Erdem, 'Türk ve İsviçre Hukuklarında Denkleştirme Talebi', in İsviçre Borçlar Kanununun İktibasının 80. Yılında İsviçre Borçlar Hukukunun Türk Ticaret Hukukuna Etkileri (1st edn, Vedat Kitapçılık 2009), 204-206; Özge Ayan, Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2008) 122 vd.; Arslan Kaya, TTK Şerhi / Acentelik (2nd edn, Beta 2016) 238 vd.

[4] Rauf Karasu, 'Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Acentanın Denkleştirme Talebi' (2008) 57 (4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 283, 287

[5] Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6102, Kabul Tarihi: 13.1.2011, RG 14.2.2011/27846

[6] Sigortacılık Kanunu, Kanun Numarası: 5684, Kabul Tarihi: 3.6.2007, RG 14.6.2007/26552

[7] TTK m. 122 ve SK m. 23/16 ile öngörülen kanuni düzenlemeler ve bunların gerekliliği ile ilgili değerlendirme için ayrıca bkz. Erhan Kanışlı, 'Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Denkleştirme Talebi' (2014) 12 (138) Legal Hukuk Dergisi 111, 121-122

TTK m. 122'nin gerekçesinde de Yargıtay'ın içtihadına değinilmiş ve şu ifadeler kullanılmıştır: *"Acentenin denkleştirme talebi Türk içtihat hukuku tarafından tanınmaktadır. Bu sebeple, Tasarının 122 nci maddesi yeni bir hukukî kurumu tanıtmamakta fakat ilk defa kanunî düzenlemeye kavuşturmaktadır. Çünkü, Yargıtay 1996 yılında verdiği bir kararla olumlu bir kanun boşluğunu doldurmuş, hukukun geliştirilmesi yönünden önemli bir hizmet yapmış, ilkesel bir kararla denkleştirme talebinin dogmatik düzenine işaret etmiş, daha sonra içtihadını yerleştirmiştir."*

TTK m. 122'deki düzenleme genel anlamda bir acentelik sözleşmesinin sona ermesine dayalı bir denkleştirme istemi öngörmektedir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 102 ila 123. maddeleri arasında acentelik ve bundan doğan haklar ile borçlar düzenlenmiştir. TTK m. 122 bu kısımda yer alan hükümlerden biri olup acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde denkleştirme bedeli talebinin ileri sürülmesinin koşullarını ve bu talebin kapsamını düzenler. TTK m. 122'nin bir diğer önemli işlevi, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinde de bu talebin ileri sürülebileceğini düzenlenmiş olmasıdır (TTK m. 122/5). Bu sayede sadece tek tarafa tekel hakkı verdiği takdirde tek satıcılık sözleşmesi, franchise sözleşmesi, bayilik sözleşmesi gibi sözleşmelerin sona ermesi halinde de dağıtıcılar tarafından bu talep ileri sürülebilecektir[8].

Çalışmamız açısından öncelikli olarak dikkate alacağımız düzenleme ise Sigortacılık Kanunu'nda yer verilen hükümdür. Sigortacılık Kanunu'nun 23. maddesinde, sigorta acenteleri ve bunların hakları ile borçları düzenlenmiştir. Bu maddede sigorta acentelerine tanınan haklardan biri de denkleştirme bedeli talep etme hakkıdır (SK m. 23/16).

Çalışmanın devamındaki açıklamalara geçmeden önce SK m. 23/16 ile TTK m. 122 arasındaki ilişkinin de ortaya koyulması gerekir. Aslında her iki hüküm de denkleştirme istemini düzenlemekle birlikte SK m. 23/16, TTK m. 122'ye nispetle bir özel hükümdür. Bu hüküm, acenteliğin özellikli bir türü olan sigorta acentesi açısından bu talebi düzenlemektedir. Bu ilişkiye dayanarak, sigorta acentesinin denkleştirme talebi açısından öncelikle SK m. 23/16'nın uygulanacağını, bu hükümde düzenleme olan hallerde TTK m. 122'nin uygulanmayacağını belirtelim. Ancak iki hükmün kapsamı ele alındığında, TTK m. 122'nin kapsam itibariyle daha geniş bir hüküm olduğu ve SK m. 23/16'da düzenlenme-

[8] Konuya ilişkin detaylı açıklama için bkz. Burak Sak, Dağıtım Sözleşmelerinde Denkleştirme İstemi (TTK m. 122) (On İki Levha Yayıncılık 2020) 156 vd.

yen bazı konularda da düzenleme getirdiği görülmektedir. TTK m. 122; talebin ileri sürülebileceği süre (TTK m. 122/4) ve denkleştirme bedelinin hesaplanmasına ilişkin bir yöntem (TTK m. 122/2) getirmekteyken SK m. 23/16'da bu konulara dair bir düzenleme bulunmaz. Ayrıca TTK m. 122, bu hak henüz doğmadan denkleştirme bedeli talep edebilme hakkından vazgeçilemeyeceği de açıkça düzenlenmiştir (TTK m. 122/4). Bu noktalarda, TTK m. 122'de getirilen düzenlemelerin SK m. 23/16'yı tamamlayacak şekilde uygulanması gerektiği kabul edilmektedir[9].

B. Terminoloji

Denkleştirme bedeli, öğretide farklı şekillerde isimlendirilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: Portföy akçası (akçesi)[10], portföy tazminatı[11], müşteri tazminatı[12], denkleştirme tazminatı[13], denkleştirme bedeli[14]... Yargıtay uygulamasında ise; "denkleştirme tazminatı"[15] veya "portföy tazminatı"[16] ifadeleri de kullanılmaktadır.

---

[9] Sak (n 8) 197, dn. 657; Şafak Narbay and Muhammet Ali Güllüce, 'Türk Hukukunda Sigorta Acenteleri' (2016) 22 (3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1965, 1991

[10] Tekinalp (n 3) 1; Birgül Sopacı, 'Sigorta Acentesinin Portföy Akçesi Hakkı' in Fahiman Tekil'in Anısına Armağan (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2003) 439; Narbay and Güllüce (n 9) 1989

[11] Reha Poroy and Hamdi Yasaman, Ticari İşletme Hukuku (16th edn., Vedat Kitapçılık 2017) 260-261; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya and N. Füsun Nomer Ertan, Ticari İşletme Hukuku (5th edn., On İki Levha Yayıncılık 2015) 816; Erdoğan Moroğlu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu – Değerlendirme ve Öneriler (7th edn., On İki Levha Yayıncılık 2012) 65; Bünyamin Gürpınar, 'Sigorta Acenteleri Açısından Portföy Tazminatı' (2015) 1 (2) Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 43, 48

[12] Karayalçın (n 2) 534; Şaban Kayıhan, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi (5th edn., Umuttepe Yayınları 2018) 164; Rıza Ayhan and Hayrettin Çağlar, Ticari İşletme Hukuku (10th edn., Yetkin Yayınları 2017) 558; Pınar Altınok Ormancı, 'Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı – İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler' (2009) 58 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 451, 453

[13] İrfan Akın, 'Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler' (2013) 62 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 613, 620

[14] Sak (n 8) 138-139

[15] Yargıtay 11. HD, 2170/2780, 10/05/2017

[16] Yargıtay 11. HD, 7834/3665, 5.4.2016; Yargıtay 11. HD, 7412/3523, 31.03.2016; Yargıtay 11. HD, 2015/5605, 2016/476, 19.01.2016; Yargıtay 11. HD, 17279/12335, 19.11.2015

Yukarıda zikrettiğimiz kanuni düzenlemelerde de "tazminat" ifadesi tercih edilmiştir. TTK m. 122/1'de, *"acente müvekkilden uygun bir tazminat isteyebilir."* ifadesi; SK m. 23/16'da ise, *"sigorta acentesi, sigorta şirketinden tazminat talep edebilir"* ifadesi kullanılmıştır. Öte yandan TTK m. 122'nin gerekçesinde bu talebin esasında bir tazminat talebi olmadığı belirtilmiştir. Hükmün gerekçesinde *"Birinci fıkrada "tazminat" sözcüğü kullanılmış olmasına rağmen, talep klasik anlamda bir malvarlığı zararının giderilmesi olarak anlaşılamaz…"* açıklaması yapılmaktadır.

Bizce de burada tazminat ifadesini kullanmak isabetli olmaz. Zira burada tazminat hukukunda olduğu gibi bir zararın tazmini söz konusu değildir[17]. Bu düzenleme, hukuka aykırı fiilden meydana gelen bir zararın tazminine yönelmemiş olup, fedakarlığın denkleştirilmesi esasına dayanmaktadır[18]. Bu sebeple, bu talebin içeriğini ifade etmek için "denkleştirme bedeli" terimini kullanılması uygun olur.

Ayrıca bu talebin tazminat olarak nitelendirilmesi bir başka noktada daha hatalı bir sonuca ulaşmaya sebep olabilir. Zarar görenin tazminat talebine hak kazanabilmesi için bu talebi ileri sürmüş olması gerekmez. Tazminat alacağı, zararın oluşmasıyla kendiliğinden doğar[19]. Ancak acentenin denkleştirme bedeli alacağı, acentenin bu talebi ileri sürmesiyle doğar. Çünkü denkleştirme talep edebilme hakkı, hukuki işlem yoluyla kullanılan bir kurucu yenilik doğuran haktır[20]. Acente bu talebi ileri sürmediği sürece bir alacak doğmuş olmaz.

---

[17] Tekinalp (n 3) 13; Erdem (n 3) 202-203; Kaya A (n 3) 246; Sabih Arkan, Ticari İşletme Hukuku (24th edn., Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü 2018) 240; Ayhan and Çağlar (n 12) 558; Karasu (n 4) 288-289; Muhammet Emin Bingöl, 'TTK m. 122 Kapsamında Denkleştirme İsteminin Hukuki Niteliği' in Başak Baysal (ed), Sorumluluk Hukuku Seminerleri 2016 (On İki Levha Yayıncılık, 2016) 154; Kanışlı (n 7) 126-127; Adem Şahin, 'Acentelik Sözleşmesinin Kısmi Sona Ermesi Halinde Denkleştirme İstem Hakkı' (2016) 22 (3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2531, 2534. Aksi görüşü savunan Moroğlu ise, bu talebin acentelik sözleşmesinin sona erdirilmesi sebebiyle ortaya çıkan zararın giderilmesi amacını taşıdığı, bu talebin bir tazminat talebi olduğu kanaatindedir. Bkz. Moroğlu (n 11) 65

[18] Bu yönde açıklamalar için bkz. Sak (n 8) 139-146

[19] M. Kemal Oğuzman and M. Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2 (14th edn., Vedat Kitapçılık 2018) 68

[20] Sak (n 8) 148-149

II. DENKLEŞTİRME BEDELİ TALEBİNİN KOŞULLARI

A. Genel Olarak

SK m. 23/16'ya göre, *"Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra sigorta şirketi sigorta acentesinin portföyü sayesinde önemli menfaatler elde ediyor ve hakkaniyet gerektiriyorsa, sigorta acentesi, sigorta şirketinden tazminat talep edebilir. Ancak, sigorta acentesinin haklı bir nedene dayanmaksızın sözleşmeyi feshetmesi ya da kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olması halinde tazminat hakkı düşer."*

Bu hükme bakıldığında sigorta acentesinin denkleştirme isteminde bulunabilmesi için aranan iki olumlu, bir olumsuz koşul görülmektedir. Olumlu koşullar; sigorta şirketinin sigorta acentesinin oluşturduğu portföy sayesinde önemli bir menfaat elde edecek olması ve hakkaniyet gereği denkleştirme bedeli ödenmesinin gerekmesidir. Olumsuz koşul ise, sigorta acentesinin haklı bir nedene dayanmaksızın sözleşmeyi feshetmemiş olması ya da kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olmamış olmasıdır.

Ayrıca bu hükümde bahsi geçmiyor olmakla beraber, TTK m. 122/4'te, denkleştirme bedeli talebinin sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içerisinde ileri sürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu süre, sigorta acentesi tarafından ileri sürülecek denkleştirme istemi açısından da geçerlidir[21]. Dolayısıyla bu süreyi de talebin ileri sürülebilmesinin koşulları arasında ele almak gerekir.

B. Sigorta Şirketinin Önemli Bir Menfaat Elde Edecek Olması

Denkleştirme talebinin ilk koşulu, sigorta acentesinin sigorta şirketine bir müşteri portföyü kazandırmış olması ve sigorta şirketinin bundan bir menfaat elde edecek olmasıdır. Sigortacılık sektöründe müşteriler genellikle sigorta acentesi tarafından işletmeye kazandırılmakta ama acentenin işletmeye kazandırdığı bu portföy sigorta şirketine ait olmaktadır[22]. Dolayısıyla sigorta acentesinin işlem yaptığı müşteriler sigorta şirketine kazandırılmış olmaktadır.

Sigorta acentesinin sigorta şirketine bir portföy kazandırması üç farklı şekilde gerçekleşebilir. İlk olarak, sigorta acentesi sigorta şirketiyle daha önce herhangi bir hukuki işlemde bulunmamış yeni müşterilerle

[21] Sak (n 8) 197, dn. 657; Narbay and Güllüce (n 9) 1991

[22] Gürpınar (n 11) 47

sözleşme yapmış ve onları sigorta şirketinin portföyüne kazandırmış olabilir. İkinci ihtimal, sigorta şirketi ile daha önce sözleşme yapmış olmakla birlikte uzun süredir bir hukuki işlemde bulunmayan müşterilerin tekrardan müşteri portföyüne eklenmesinin sağlanmasıdır[23]. Üçüncü ihtimal ise, sigorta şirketi ile hali hazırda hukuki ilişkisini sürdüren müşterilerle sigorta şirketi arasındaki ilişkini kapsamının genişletilmesidir[24]. Her üç durumda da sigorta acentesinin sigorta şirketine kazandırdığı portföy denkleştirme talebine dayanak teşkil edebilir.

Sigorta acentesi, denkleştirme bedeli talep ederken sigorta şirketine kendi çabasıyla bir müşteri portföyü kazandırdığını ve ayrıca bu portföyün kapsamının ne boyutta olduğunu ispat etmelidir. Bu konuda ispat yükü iddia sahibi olarak sigorta acentesinin üstündedir[25].

Bazı hallerde, sigorta acentesinin şirkete kazandırdığı müşteriler, sigorta şirketinin tanınmışlığının da etkisiyle bu sözleşmeye taraf olmuş olabilir. Böyle bir durumda yine de acentenin denkleştirme bedeli talep etmesi mümkün sayılır. Ancak sigorta şirketinin markasının sözleşmenin kurulmasında önemli bir etkisi olmuşsa bu husus dikkate alınarak denkleştirme bedelinde bir indirim yapılabilir[26]. Özellikle tanınmış markalar açısından böyle bir indirimin uygun görüleceği kabul edilmektedir[27]. Bu indirimin hakkaniyete uygun olduğunu düşünmekteyiz.

Sigorta acentesinin yeni veya eski müşterilerle sözleşme yapmış olması veya mevcut müşterilerle ilişkileri geliştirilmesi müşteri portföyünün genişletilmesi anlamına gelir ama bu durum denkleştirme istemi-

[23] Kaya A (n 3) 252; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 818

[24] Poroy and Yasaman (n 11) 262; Kaya A (n 3) 253; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 818; Arkan (n 17) 240

[25] Bu doğrultudaki bir Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 11. HD, 13712/4792, 12/03/2014: "önemli bir müşteri portföyüne sahip olduğu, acenteliğini yapmakta olduğu sigorta şirketlerinin herhangi birisinden sigortalı yapma hususunun kendi muhtariyetinde bulunduğu, acentelik sözleşmesinin feshi halinde herhangi bir portföy kaybına uğramadığı, davacı tarafından portföy tazminatına hak kazandığı hususunda yeterli delil ve belgenin dosyaya ibraz edilmediği, davacının herhangi bir portföy kaybına veya prim komisyon ücreti zararına uğradığı konusunda herhangi bir tespit yapılmasının mümkün olmadığı, bu itibarla davacının portföy tazminatına hak kazandığı hususunun ispatlanamadığı gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir."; Arkan (n 17) 240; Gürpınar (n 11) 55

[26] Poroy and Yasaman (n 11) 262; Kaya A (n 3) 255-256

[27] Karasu (n 4) 302

nin ileri sürülmesi için yeterli değildir. Bu talebin ileri sürülebilmesi için sigorta şirketinin bu portföy üzerinden bir menfaat elde edecek olması gerekir. Bunun için de söz konusu müşterilerin -sigorta şirketi ile sigorta acentesi arasındaki ilişki sona erdikten sonra da- sigorta şirketi ile yeni sözleşmeler yapacağının ortaya konması gerekir[28]. Sigorta şirketi ile bir daha sözleşme ilişkisine girmesi beklenmeyecek müşterilerin varlığı bu talebe dayanak oluşturmaz[29].

Sigorta şirketinin bu müşterilerle yeni sözleşmeler kuracağının kesin olarak ispatı oldukça güçtür. Burada ileriye dönük bir tahminde, varsayımsal bir duruma ilişkin bir öngörüde bulunulması gerekmektedir[30]. Bu öngörüde bulunulurken sigorta şirketi ile sigorta acentesi arasındaki sözleşmenin sona erdiği tarihteki koşullar göz önünde tutulacaktır[31]. Bu kapsamda faaliyet gösterilen sektör ve bu sektördeki müşteri davranışları da dikkate alınmalıdır[32].

Her ne kadar varsayımsal bir durumdan ve bir öngörüden bahsedilse de bu durum acentenin ispat yükünü ortadan kaldırmaz[33]. Sigorta acentesi hakimin bu konuda bir değerlendirme yapabilmesi için gerekli vakıa ve delilleri ortaya koymalıdır. Hakim ortaya konan dava malzemesinden yola çıkarak bu konuda bir sonuca ulaşacaktır.

Öte yandan bazı hallerde sigorta şirketinin böyle bir menfaat elde etmeyeceği açıktır. Örneğin sigorta şirketi, işletmesini kapatırsa veya başkaca bir sebeple acentenin müşterileri ile ilişkilerini keserse menfaat elde etme ihtimali kalmayacağı için denkleştirme talebinin koşulları oluşmamış olur[34]. Benzer şekilde, sigorta şirketi gördüğü işlerde bir değişiklik yaptığı için bu müşterilerden yararlanamayacaksa, bu portföye dayanarak denkleştirme bedeli talep edilemeyecektir[35].

---

[28] Mustafa İsmail Kaya, Acentelik Hukuku (Adalet Yayınevi 2014) 366; Kaya A (n 3) 253-254

[29] Kayıhan (n 12) 187; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 818-819; Poroy and Yasaman (n 11) 262

[30] Kaya Mİ (n 28) 368

[31] Arkan (n 17) 241

[32] Kaya Mİ (n 28) 369

[33] Kaya A (n 3) 254

[34] Poroy and Yasaman (n 11) 263; Kaya A (n 3) 256

[35] Arkan (n 17) 241, dn. 2

C. Hakkaniyet

Denkleştirme talebine hükmedilebilmesi için aranan ikinci koşul, hakkaniyet gereği acenteye bu bedelin ödenmesinin gerekmesidir. Hakkaniyet, bir anlamda "denetleme ölçütü" vazifesi gören bir koşuldur. Bu koşul ile hakime takdir yetkisi tanınmıştır[36]. Hakim, somut olayın koşullarını değerlendirerek bu konuda bir sonuca ulaşacaktır[37].

Kaya'ya göre, kural olarak, hakkaniyet koşulunun gerçekleştiği kabul edilmeli; eğer müvekkil/sigorta şirketi bu koşulun gerçekleşmediğini iddia ediyorsa ispat yükü onun üzerine bırakılmalıdır. Müvekkil/sigorta şirketi, bu koşulun gerçekleşmediğini ispat edemiyorsa denkleştirme bedeline hükmedilmelidir[38].

Sigorta acentesi, sözleşme süresince zaten önemli menfaatler elde etmişse ve/veya sigorta şirketi sözleşme sona erdikten sonra bir şekilde sigorta acentesine destek sağlayacaksa denkleştirme bedeli talebinin ileri sürülemeyeceği, bunun hakkaniyete aykırı olacağı kabul edilmektedir[39]. İsviçre Federal Mahkemesi'nin bir kararına (BGE 110 II 476) göre, sigorta şirketi, sözleşme süresince sigorta acentesine ortalamanın üstünde bir ücret ödemişse artık denkleştirme talebinde bulunmak hakkaniyete uygun olmayacaktır[40].

D. Sözleşmenin Sona Ermesi

Sigorta acentesine denkleştirme bedeli talep etme hakkı tanınmasının amacı, sigorta şirketine kazandırdığı müşteri portföyünden kendisinin artık yararlanamayacak olması ama sigorta şirketinin bu portföyden menfaat sağlamaya devam edecek olmasıdır[41]. Bu sebeple denkleştirme bedeli talebin ileri sürülebilmesi taraflar arasındaki acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde mümkün olabilir.

---

[36] Kaya A (n 3) 261; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 820

[37] Kayıhan (n 12) 188

[38] Kaya A (n 3) 261

[39] Kayıhan (n 12) 188; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 820

[40] Kaya A (n 3) 262-263

[41] Uğur Yağcı, '6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Denkleştirme İstemi' (2013) 2 (5) Banka ve Finans Hukuku Dergisi 15, 25

Acente sözleşmesi çeşitli şekillerde sona erebilir. Tarafların karşılıklı anlaşarak sona erdirebileceği gibi taraflardan birinin sözleşmeyi feshetmesi de mümkündür. Acentelik sözleşmesinin süreli şekilde yapılması halinde ise bu süre dolduğunda sözleşme kendiliğinden sona erecektir. Bunlar dışında müvekkilin veya acentenin ölmesi, ehliyetini yitirmesi ya da iflas etmesi halinde de acentelik sözleşmesi sona erer (TTK m. 121/5).

Kanun koyucu gerek TTK m. 122'de gerekse SK m. 23/16'daki düzenlemede, sözleşmenin hangi şekillerde sona ermesi halinde denkleştirme bedeli istenebileceğini düzenlerken olumsuz bir sayım yapmayı tercih etmiştir. Başka bir deyişle, bu hükümlere sözleşmenin hangi şekillerde sona ermesi halinde denkleştirme bedeli istenebileceği değil hangi şekillerde sona ermesi halinde bu talebin ileri sürülemeyeceği düzenlenmiştir. Buna göre sigorta acentesi, haklı bir nedene dayanmaksızın sözleşmeyi fesheder ya da kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olursa denkleştirme bedeli talep edemeyecektir. Örneğin acente, sigorta şirketinin yetkililerine hakaret etmiş ya da rekabet yasağı yükümlülüğünü ihlal etmişse ve sigorta şirketi bu nedenle acentelik sözleşmesini feshetmişse, sigorta acentesi denkleştirme talebinde bulunamayacaktır. Zira kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olmuştur[42].

Bunlar dışında kalan hallerde ise bu talebi ileri sürebilecektir[43]. Örneğin sözleşmenin acentenin ölümü, iflası ya da ehliyetini yitirmesi sebebiyle sona ermesi halinde denkleştirme talebi ileri sürülebilir[44]. Acentenin ölümü halinde bu talebi onun külli halefleri ileri sürecektir[45]. Bir diğer sona erme hali olan sözleşme süresinin dolması sebebiyle sözleşmenin sona ermesi halinde de denkleştirme bedeli talep edilebilir[46].

---

[42] Bu hususta örnek teşkil edebilecek bir karar için bkz. Yargıtay 11. HD, 11429/8711, 07.05.2014: "davacının Sigortacılık Kanunu ve TTK hükümleri çerçevesinde sigorta acentesi olarak yükümlülüklerini yerine getirmediği, kusurlu olduğu ve akdi ihlal ettiği, dolayısıyla sigorta acentelik sözleşmesinin feshinin haklı olduğu, bu nedenle tazminat talebinde de bulunamayacağı gerekçesi ile asıl ve birleşen davanın reddine karar verilmiştir."; Kaya A (n 3) 249

[43] Sevilay Uzunallı, 'Sözleşmeyi Fesheden Acentenin Denkleştirme İstemine Hak Kazanması' (2019) 5 (1) Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 115, 119

[44] Kaya A (n 3) 252; Şahin (n 17) 2537; Kanışlı (n 7) 132; Arkan (n 17) 240

[45] Uzunallı (n 43) 119

[46] Uzunallı (n 43) 119; Kayıhan (n 12) 185; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 816

Acentenin sözleşmeyi feshetmesi için haklı sebep teşkil edecek halleri sınırlayıcı şekilde saymak mümkün değildir. Haklı sebep taraflar arasındaki işin mahiyetine ve somut olayın şartlarına göre takdir edilecektir. Örneğin acentenin ücretinin geç veya eksik ödenmesi, acentenin faaliyetleri sürdürmesinin güçleştirilmesi (her hafta rapor istemek, ekran karartmak gibi) ya da acentenin yetkili olduğu bölgenin daraltılması gibi hallerde sigorta acentesinin sözleşmeyi feshetmesinin haklı nedene dayandığı söylenebilir[47].

Acentenin sözleşmeyi haklı nedenle feshetmesi için sigorta şirketinin kusurlu şekilde hareket etmiş olması zorunlu değildir[48]. Daha genel bir ifadeyle haklı sebeple fesih kavramı kusurdan bağımsız şekilde değerlendirilir. Örneğin sigorta şirketinin ücretlerin belirlenmesine ilişkin olarak yeni bir yöntem belirlemesi halinde eğer bu yeni yöntem sigorta acentesinin ticari faaliyetlerini sürdürmesini zorlaştıracak ve bu ilişkiyi acente için çekilmez hale getirecekse, burada sigorta şirketinin kusurlu bir davranışı olmamakla beraber, acente sözleşmeyi haklı sebeple feshedebilir[49]. Karamanlıoğlu'na göre, acentenin yaşlılık veya hastalık sebebiyle acentelik sözleşmesini feshetmesi halinde de bu fesih işleminin haklı sebebe dayandığı kabul edilmelidir[50]. Bu ihtimalde de sigorta şirketinin bir kusuru olmadığı halde feshin haklı sebebe dayandığı söylenebilir.

Son olarak, haklı sebeple fesih olgusunun ispatına değinmek gerekir. Feshin haklı sebebe dayanıp dayanmadığını takdir etmek hakimin yetkisindedir. Ancak hakimin bu konuda bir sonuca ulaşabilmesi için feshe dayanak oluşturan vakıaların ispatı gerekir. Bu konuda ispat yükü sigorta acentesinin üzerindedir[51]. Sigorta acentesi, feshin haklılığına dayanak oluşturan vakıaları ve delilleri ortaya koymalıdır ki hakim bu konuda bir sonuca ulaşabilsin.

---

[47] Kaya A (n 3) 249; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 817. Acentenin sözleşmeyi feshetmesinin haklı görülebileceği hallere ilişkin örnekler için ayrıca bkz. Uzunallı (n 43) 124 vd.

[48] Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 817; Arkan (n 17) 243

[49] Arkan (n 17) 243

[50] Argun Karamanlıoğlu, 'Acentenin Hastalık veya Yaşlılık Gerekçesiyle Acentelik Sözleşmesini Feshetmesi Halinde Denkleştirme İsteminin Durumu' (2017) 16 (2) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 141, 146

[51] Kaya A (n 3) 249

E. Süre

SK m. 23/16'da denkleştirme bedeli talebinin ileri sürülebilmesi açısından bir süre sınırı öngörülmemiştir. TTK m. 122/4'te ise, denkleştirme bedeli talebinin sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içerisinde ileri sürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu süre bir hak düşürücü süredir[52]. Acente, bu süre içinde denkleştirme talebini ileri sürmemişse denkleştirme talep etme hakkını kaybeder. Burada bir hak düşürücü süre söz konusu olduğu için bu sürenin hakim tarafından da re'sen dikkate alınması gerekir[53]. TTK m. 122/4'teki bu sürenin sigorta acentesinin denkleştirme bedeli talebi açısından da uygulanıp uygulanamayacağı söz konusu kanun hükümlerinin yorumuyla ortaya konabilir.

SK m. 23/18'e göre, *"Türk Ticaret Kanununun acentelere ilişkin hükümleri sigorta acenteleri hakkında da uygulanır."* Dolayısıyla SK'da açık veya örtülü şekilde düzenlenmeyen hususlarda TTK m. 102-123 hükümlerine başvurulabilir. Bu hükme dayanarak, SK m. 23/16'da düzenlenmeyen noktalarda TTK m. 122'nin uygulanacağı sonucuna ulaşılmaktadır[54]. Bu noktalardan biri de TTK m. 122/4'te düzenlenen süredir. Sigorta acentelerinin denkleştirme bedeli talep edebilmesi için bu talebi sözleşmenin sona ermesinden itibaren bir yıl içerisinde ileri sürmesi gerekir[55].

Bu talep süresi içerisinde ileri sürülecek olursa sigorta acentesi bir alacak hakkı kazanmış olur. TTK m. 122/4'te düzenlenen bu süre alacak hakkının kazanılabilmesi açısından belirleyicidir. Ancak alacak hakkı doğduktan sonra bunun tabi olacağı zamanaşımı süresi bundan bağımsızdır. TBK m. 147/4'e göre, *"Vekâlet, komisyon ve acentalık sözleşmelerinden, ticari simsarlık ücreti alacağı dışında, simsarlık sözleşmesinden doğan alacaklar."* beş yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Sigorta

[52] Söz konusu sürenin hukuki niteliğinin hak düşürücü süre olduğu yönünde bkz. Yargıtay 19. HD, 14866/2604, 30.03.2017: "6102 sayılı TTK'nun 122/4. maddesinde öngörülen hak düşürücü süre gözetilmeksizin yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir."; Yağcı (n 41) 34; Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 823; Arkan (n 17) 244; Ayhan and Çağlar, (n 12) 560; Eriş (n 3) 1384. Bu sürenin bir zamanaşımı süresi olduğu yönündeki aksi yönde görüş için bkz. Kanışlı (n 7) 141

[53] M. Kemal Oğuzman and Nami Barlas, Medeni Hukuk (27th edn., On İki Levha Yayıncılık 2021) 228; Sak (n 8) 275

[54] Narbay and Güllüce (n 9) 1991

[55] Sak (n 8) 197, dn. 657; Narbay and Güllüce (n 9) 1991

acentesinin denkleştirme bedeli alacağı açısından da bu beş yıllık zamanaşımı süresi geçerlidir[56]. Bu alacak denkleştirme talebinin ileri sürülmesiyle doğduğu[57] için zamanaşımı süresi de bu tarihten itibaren işlemeye başlar[58].

III. DENKLEŞTİRME TALEBİNİN ACENTENİN ÜCRET ALACAĞIYLA İLİŞKİSİ

A. Sigorta Acentesinin Ücret Alacağı

SK m. 23/15'e göre, *"Sigorta acentesi, acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde, sigorta ettirenlerle yaptığı veya kısa bir süre içinde yapacağı işlerle ilgili sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği komisyona hak kazanır."* Kanun koyucu, bu hükümde acentenin ücret (komisyon) alacağını düzenlerken iki tür işlemi zikretmektedir. Bunların ilki acentelik sözleşmesi devam ederken acentenin sigorta ettirenlerle kurduğu sözleşmeler sebebiyle almaya hak kazandığı ücretlerdir. İkincisi ise, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden kısa süre sonra kurulacak sözleşmelerden elde edilecek ücrettir. Bunların ilki açısından tereddüt yaratan bir durum yoktur. Ancak acentenin acentelik sözleşmesinin sona ermesinden kısa süre sonra kurulacak sözleşmelerden hangi koşullar altında bir ücret alacağı talep edebileceği açıkça düzenlenmemiştir. Elbette acentenin, sigorta şirketinin bu kısa sürede kuracağı tüm sözleşmelerden bir ücret talep etmesi mümkün olmaz. Bu sebeple bu talebin sınırlarını belirlemek gerekir.

Kanun koyucu, sigortacılık kanununda düzenlenmeyen konularda, tamamlayıcı düzenlemeler olarak TTK'nın acentelik hükümlerine atıf yapmaktadır (SK m. 23/18). Bu noktada da TTK hükümlerinden istifade edilebilir. TTK m. 113'te, SK m. 23/15'e benzer düzenlemelere yer verilmiştir. TTK m. 113/1'de, acentenin sözleşme devam ederken kendi çabasıyla kurulan işlemler sebebiyle; TTK m. 113/3-a'da ise, acentelik ilişkisi devam ederken acentenin aracılık ettiği veya işlemin yapılması-

[56] Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 823; Ayhan and Çağlar (n 12) 560

[57] Sak (n 8) 149

[58] Bazı yazarlar ise beş yıllık zamanaşımı süresinin sözleşmenin sona erdiği tarihten itibaren işlemeye başlayacağını savunmaktadır. Bkz. Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya and Nomer Ertan (n 11) 823

nın onun çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemi hazırladığı fakat acentelik ilişkisinin bitmesinden uygun bir süre sonra kurulan işlemler sebebiyle ücret alacağına hak kazanacağı düzenlenmiştir. Buna göre, acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra kurulacak işlemlerde ücret alacağının doğması için iki ölçütten yararlanılabilir: Acentenin işleme aracılık etmiş olması veya işlemin yapılmasının acentenin çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemin hazırlanmış olması.

SK m. 23/15'te düzenlenen ücret alacağı yönünden ispat hususuna da değinmek gerekir. Acentelik ilişkisi devam ederken kurulan sözleşmelerin ispatı bir zorluk göstermez. Acente, bu işlemlerin varlığını ortaya koyarak bunlardan doğan ücret alacağını talep edebilir. Ancak acentelik ilişkisi bittikten kısa bir süre sonra yapılan işlemlerin acentenin emeği ile ilişkilendirilip ilişkilendiremeyeceği veya ne oranda onun emeğine dayandırılabileceği bu kadar açık bir şekilde ortaya konulamayacaktır. Acente, acentelik ilişkisinin bitmesinden kısa bir süre sonra kurulan sözleşmelerin kendi çabasına bağlanabileceğini iddia ediyorsa bunu ispatla yükümlüdür[59].

Acentenin ücret alacağını düzenleyen hükümler emredici nitelik göstermez. Bunlar yedek hukuk kurallarıdır[60]. Dolayısıyla sigorta şirketi ile acente aralarında anlaşarak, ücret alacağı yönünde SK m. 23/15'te ve TTK m. 113'te yer alan düzenlemeden daha farklı koşullar belirleyebilirler. Sözgelimi sigorta acentesi kurulmasına katkı sağlamış olsa dahi onun acentelik ilişkisi sona erdikten sonra kurulacak sözleşmeler açısından ücret alacağına hak kazanmayacağı kararlaştırılabilir[61].

B. Denkleştirme Talebinin Bir Koşulu Olarak Ücret İsteme Hakkının Kaybı

TTK m. 122/1-b'ye göre, acentenin denkleştirme talebinde bulunabilmesi için *"onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını"* kaybedecek olması gerekir. Bu hükümden, acentenin hükümde tarif edi-

[59] Sema Aydın and Sergül Balsever, 'Sigorta Acentelerinin Ücret Hakkı' (2018) 24 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1019, 1031

[60] Kaya A (n 3) 139; Aydın and Balsever (n 59) 1024

[61] Aydın and Balsever (n 59) 1032

len işlemler sebebiyle ücret alacağı elde edebileceği hallerde denkleştirme talebinde bulunamayacağı anlaşılmaktadır.

Mehaz AB Direktifinde (86/653/EEC) yer almayan bu koşulun TTK m. 122'ye eklenmesi öğretide eleştirilmektedir[62]. Daha önce böyle bir koşula yer verilen Alman Ticaret Kanunu'nda 2009 tarihinde bir değişiklik yapılarak bu koşul hükümden çıkarılmıştır. Yapılan değişikliğin sebebi bir Avrupa Adalet Divanı Kararı'dır. Kararda denkleştirme talebinin acentenin ücret kaybıyla sınırlandırılamayacağı ve ücret kaybının denkleştirme talebi açısından belirleyici rol oynayamayacağı vurgulanmıştır[63]. Mukayeseli hukuktaki gelişmeler bu yöndeyken TTK m. 122'de bu koşula yer verilmesi bizce isabetli olmamıştır.

Sigorta acentesinin denkleştirme bedeli alacağını düzenleyen SK m. 23/16'da ise, yerindeliği tartışmalı olan ücret kaybı koşuluna yer verilmemiştir. Buna rağmen sigorta acentesinin denkleştirme talebi açısından bu koşulun aranıp aranmayacağı öğretide tartışmalıdır.

Öğretide Kanışlı'ya göre, SK m. 23/16'da bu koşul aranmadığı için sigorta acentesinin denkleştirme talebinde bulunulması için ücret kaybı yaşaması gerekmez. Yazıcıoğlu ise, sigorta acentesinin denkleştirme talebini ileri sürebilmesi açısından da ücret kaybı koşulunun aranması gerektiğini ileri sürmektedir. Yazara göre, sigorta acentesinin ücret kaybına uğramadığı hallerde denkleştirme talebinin ileri sürülmesi acentenin yaptığı veya kısa sürede yapacağı işler için iki kere karşılık elde etmesi anlamına geleceği için hakkaniyete uygun olmaz. Bu sebeple de sigorta acentesinin ücret kaybına uğramadığı hallerde denkleştirme talebi ileri sürülememelidir[64].

Bu görüşün kabulü halinde sigorta acentelerinin denkleştirme talebine ilişkin SK m. 23/16 hükmü büyük oranda işlevsiz hale gelecektir. Çünkü yukarıda da açıklandığı üzere SK m. 23/15 hükmü, sigorta acentelerine tamamlanmış ve kısa süre sürede tamamlanacak işlerden ücret alma hakkı tanımaktadır. Bu hak kanunen tanındığına göre, taraflar aksine bir düzenleme getirmediği sürece, sigorta acenteleri açısından TTK m. 122/1-b anlamında bir ücret kaybından söz edilemeyecektir. Bu iki hüküm bir arada değerlendirildiğinde sigorta acentesi tarafından ileri

[62] Kaya A (n 3) 259

[63] Akın (n 13) 637-638; Kaya A (n 3) 259

[64] Emine Yazıcıoğlu, Sigorta Aracıları Hukuku (On İki Levha Yayıncılık 2010), 240-241

sürülecek denkleştirme talebi açısından ücret kaybı koşulunun aranmaması gerektiği kanaatindeyiz.

Bu sonuç, Yazıcıoğlu'nun ifade ettiği gibi[65], acentenin aynı işten iki kere karşılık alması anlamına gelmez. Öncelikle SK m. 23/15'te düzenlenen ücret hakkı, sigorta acentesinin kurulmasını sağladığı veya sigorta şirketinin kısa süre içerisinde kuracağı sözleşmelerden doğan ücreti konu alır. Dolayısıyla burada somut bir işlemden ve bu işlemin karşılığı olan somut bir alacaktan bahsedilir. Bu talep, sigorta acentesinin yoksun kaldığı zararın karşılanmasına hizmet eder[66]. Denkleştirme talebinin ileri sürülebilmesi içinse sigorta acentesinin bir zarara uğramış olması ya da kurulmuş veya kısa sürede kurulacak bir sözleşmenin bulunması gerekmez. Denkleştirme talebi, sigorta şirketinin, acentenin yarattığı portföy sayesinde ileride kuracağı varsayılan sözleşmelerden elde edeceği menfaate karşılık acenteye ödediği bir bedeldir[67].

Bu iki talebe dayanak oluşturan olayların zamansal açıdan da farklılık arz ettiğini belirtmek gerekir. SK m. 23/15'e dayalı ücret alacağı, acentelik ilişkisinin devam ettiği dönemde acentenin bizzat yürütmüş olduğu faaliyetlerin bir karşılığıdır. Acente, acentelik ilişkisi devam ederken kurduğu sözleşmelerin veya sözleşme kurulması aşamasına kadar taşıdığı sözleşme müzakerelerinin bir karşılığı olarak ücret alacağını talep edebilir. Ancak denkleştirme bedeli, sigorta şirketinin acentelik ilişkisi sona erdikten sonra sürdüreceği faaliyetler sonucunda kuracağı ilişkilerden elde edeceği menfaatin bir karşılığıdır. Bu sebeple de iki talebin bir arada ileri sürülmesi acentenin aynı işten iki kere karşılık alması anlamına gelmeyecektir.

Bize göre, sigorta acentesi, koşulların oluşması kaydıyla SK m. 23/15'te düzenlenen ücret alacağını ve SK m. 23/16'da düzenlenen denkleştirme bedelini bir arada talep edebilmelidir. Ücret alma hakkının bulunması ve hatta fiilen ücreti elde etmiş olması sigorta acentesinin denkleştirme talebinde bulunmasına engel teşkil etmez.

[65] ibid 241

[66] Gürpınar (n 11) 48

[67] ibid 48

SONUÇ

Yukarıda yapılan açıklamalar neticesinde, sigorta acentesinin denkleştirme bedeli talep etme hakkı (SK m. 23/16) ile sigorta ettirenlerle yaptığı veya acentelik ilişkisinin sona kısa bir süre içinde yapacağı işler için talep edebileceği ücret hakkının (SK m. 23/15) birbirlerinden farklı hukuki dayanakları olduğu ve bunların bir arada talep edilebilmesinin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmalıdır. Sigorta acentesinin denkleştirme talep edebilmesi açısından dört koşulun varlığı gereklidir: (1) Sigorta şirketinin sigorta acentesinin oluşturduğu portföy sayesinde önemli bir menfaat elde edecek olması, (2) hakkaniyet gereği denkleştirme bedeli ödenmesinin gerekmesi, (3) sigorta acentesinin haklı bir nedene dayanmaksızın sözleşmeyi feshetmemiş olması ya da kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olmamış olması ve (4) bu talebin sözleşmenin sona ermesinden itibaren bir yıl içerisinde ileri sürülmüş olması. Bunların dışında acentenin, kendisi tarafından işletmeye kazandırılan müşterilerle yapılan veya kısa süre içerisinde yapılacak sözleşmeler sebebiyle acentelik ilişkisi devam etmiş olsaydı elde etmeye hak kazanacağı ücret hakkını yitirmesi gerekmez. Sigorta acentesi bu işlemler sebebiyle SK m. 23/15 gereği ayrıca bir ücret talebinde bulunabilir.

KAYNAKÇA

Akın İ, 'Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler' (2013) 62 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 613-641

Altınok Ormancı P, 'Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı – İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler' (2009) 58 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 451-480

Arkan S, Ticari İşletme Hukuku (24th edn, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü 2018)

Ayan Ö, Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2008)

Aydın S and Balsever S, 'Sigorta Acentelerinin Ücret Hakkı' (2018) 24 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1019-1044

Ayhan R and Çağlar H, Ticari İşletme Hukuku (10th edn, Yetkin Yayınları 2017)

Bingöl ME, 'TTK m. 122 Kapsamında Denkleştirme İsteminin Hukuki Niteliği' in Başak Baysal (ed), Sorumluluk Hukuku Seminerleri 2016 (1st edn, On İki Levha Yayıncılık, 2016)

Erdem HE, 'Türk ve İsviçre Hukuklarında Denkleştirme Talebi', in İsviçre Borçlar Kanununun İktibasının 80.Yılında İsviçre Borçlar Hukukunun Türk Ticaret Hukukuna Etkileri (1st edn, Vedat Kitapçılık 2009)

Eriş G, Ticari İşletme ve Şirketler (3rd edn, Seçkin Yayıncılık 2017)

Gürpınar, B, 'Sigorta Acenteleri Açısından Portföy Tazminatı' (2015) 1 (2) Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 43-64

Kanışlı E, 'Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Denkleştirme Talebi' (2014) 12 (138) Legal Hukuk Dergisi 111-144

Karamanlıoğlu A, 'Acentenin Hastalık veya Yaşlılık Gerekçesiyle Acentelik Sözleşmesini Feshetmesi Halinde Denkleştirme İsteminin Durumu' (2017) 16 (2) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 141-172

Karasu R, 'Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Acentanın Denkleştirme Talebi' (2008) 57(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 283-318

Karayalçın Y, Ticaret Hukuku (Giriş-Ticari İşletme) (3rd edn, 1968)

Kaya A, TTK Şerhi / Acentelik (2nd edn, Beta 2016)

Kaya Mİ, Acentelik Hukuku (1st edn, Adalet Yayınevi 2014)

Kayıhan Ş, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi (5th edn, Umuttepe Yayınları 2018)

Moroğlu E, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu – Değerlendirme ve Öneriler (7th edn, On İki Levha Yayıncılık 2012)

Narbay Ş and Güllüce MA, 'Türk Hukukunda Sigorta Acenteleri' (2016) 22 (3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1965-2005

Oğuzman MK and Barlas N, Medeni Hukuk (27th edn, On İki Levha Yayıncılık 2021)

Oğuzman MK and Öz MT, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2 (14th edn, Vedat Kitapçılık 2018)

Poroy R and Yasaman H, Ticari İşletme Hukuku (16th edn, Vedat Kitapçılık 2017)

Sak B, Dağıtım Sözleşmelerinde Denkleştirme İstemi (TTK m. 122) (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2020)

Sopacı B, 'Sigorta Acentesinin Portföy Akçesi Hakkı' in Fahiman Tekil'in Anısına Armağan (1st edn, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2003)

Şahin A, 'Acentelik Sözleşmesinin Kısmi Sona Ermesi Halinde Denkleştirme İstem Hakkı' (2016) 22 (3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2531-3556

Tekinalp Ü, 'Türk Hukukunda Acentanın Portföy Akçası Talebi' in Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan (1st edn, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları 1998)

Uzunallı S, 'Sözleşmeyi Fesheden Acentenin Denkleştirme İstemine Hak Kazanması' (2019) 5 (1) Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 115-130

Ülgen H, Helvacı M, Kendigelen A, Kaya A and Nomer Ertan NF, Ticari İşletme Hukuku (5th edn, On İki Levha Yayıncılık 2015)

Yağcı U, '6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Denkleştirme İstemi' (2013) 2 (5) Banka ve Finans Hukuku Dergisi 15-44

Yazıcıoğlu E, Sigorta Aracıları Hukuku (1st edn, On İki Levha Yayıncılık 2010)